

A lelkeszi elhívás változásai Péter apostolt követve

Hogyan nyithatunk a világ felé?

■ HEGEDŰS ATTILA

A cím eléggé homályos ahhoz, hogy amikor elolvastam, egy sajátos irányba induljanak el gondolataim – és csak hetekkel később, a hozzá fűzött bekezdésnyi megjegyzésnél derült ki, hogy az irány nem az, amire a kiírók gondoltak. Az a bizonyos megjegyzés arról szólt, hogy ahogy Péternek az ApCsel 10,10–16-ban leírt látomásában Isten parancsára a szó szoros értelemben „le kellett nyelnie” azt, amit vallási szokásai miatt elutasítana, úgy kell nekünk is nyitottnak lennünk a vallásosságunktól esetleg távol lévő elvárásokra (társadalmi, kulturális alkalmakon való megjelenés). Ez a kérdés a *vocatio externát* érinti. Fontos kérdés.

Első olvasatban azonban a címről nekem a *vocatio interna* kérdése jutott eszembe, és ha nem baj, ezen a vonalon megyek tovább. Mit jelent elhívásunk változása a bennünk élő lelkeszkép alapján? Nem annyira a külső elvárásaink változása, hanem saját énképünk változása érdekel. Persze a kettő nem szétválasztható.

Állítólag a két világháború közötti időben, amikor Sopronban volt a hittudományi képzés, egy szombat délutáni séta közben egy teológiai professzor meglátott egy teológushallgatót, aki szürke zakóban volt. Megszólította: a kolléga talán nem akar lelkesz lenni? Nem viselte el, hogy egy teológus, jövődől lelkesz szombat délután, a szabadidejében ne fekete öltönyben menjen végig a Deák téren. A fekete ruha, majdani lelkeszségének jele mindig rajta kellett, hogy legyen, szabadidejében is.

Ugorjunk az időben! Az 1960-as évek második felében édesapám pályakezdől lelkesz volt egy Tolna megyei falucskában. A megyei Népujságban cikk is jelent meg róla *Lelkesz farmernadrágban* címmel. A falubeliek restellték, hogy az ő papjukat így kipellengézték. Mindenesetre ekkor a tény, hogy apámnak mint fiatal lelkesznek farmernadrágja volt, elég volt egy újságcikk megírásához.

Én ötvenen túl már az idősebb lelkeszek közé tartozom, de nincs olyan emlékem, hogy teológusként megjelenésünkben nagyon mások lettünk volna, mint a többi egyetemista. És az ünnepi alkalmakat leszámítva, a mindennapokban a jelenlegi lelkeszi kar nagy része nem hordja szolgálatainak attribútumait, nem akarja hétköznap is jelezni hivatását. (Igaz, ez társadalmi változás is: a múlt század harmincas éveiben nemcsak a lelkeszektől, hanem minden társadalmi rétegtől elvárták, hogy rá nézésre lehessen tudni, ki melyik csoportba tartozik; ma már ugyanazt a kínaiban vett farmerdzsekit hordja szabadidejében az egyetemi professzor és a gyári munkás. Lehet rajta vitatkozni, hogy ez jó-e, de ez van. Engem zavar, amikor a fiamtól megtudom, az egyetemisták teljes természetességgel mennek az előadásra mackónadrágban, de nem is vagyok huszonéves.)

Visszatérve: hivatásunk személyiségünk része, de nem érezzük, hogy ennek mindig láthatónak is kell lennie. Három fogalom keveredik, amikor személyiségünkről beszélünk: az, akik vagyunk, akiknek születünk és alakultunk; az, aki nem tudja magát elképzelni igehirdetés, lelkipozítás, tanítás nélkül – vagyis hivatásunk nem letehető munka, hanem személyiségünk szerves része; a harmadik pedig az a társadalmi szerep, ami ehhez a feladathoz hozzánő, amiben mi képviselünk valamit, aminek részei vagyunk – vagyis a szerepszemélyiségünk. E háromról van tehát szó: alapszemélyiségünkről, hivatásünkről és szerepszemélyiségünkről.

Amikor úgy alakult, hogy színházi énekkari tagként valahogyan a színpadon találtam magam profi színészek között, a rendezők és a koreográfusok a hajukat tépték miattam: a sok színész között egy fabábu állt, aki ugyan hozzászólt a szerepléshez, tisztán is énekelt, de egyáltalán nem tudott mit kezdeni a testével. Végiggondoltam, miért nem, és rájöttem, hogy nemcsak testalkatom miatt: majdnem harminc éve úgy állok emberek előtt, hogy testem egy fekete ruhába, a Luther-kabátba, ráadásul ambó vagy szószék mögé rejtve áll, az egyetlen fontos testrészem a száj, amivel beszélek, és ami megadja legitimációm. Az istentiszteleten a gyülekezet előtt nem vagyok más, mint Isten szája, azonosulok valamivel, ami túlmutat rajtam, a többi eldugva. Csoda, hogy nem tanultam meg mit kezdeni a testem egészével, mindazzal, ami nem ennek a szerepnek a része?

A középkori univerzálivitának meggyőződése szerint volt hatása a szerepszemélyiség kérdésére. Amennyiben ugyanis az univerzáliaiak (általános, elvont fogalmak) a valóban létezők (ezt valja a realizmus), akkor minden, amit tapasztalunk, csak ennek a leképezése. A király nem önmagáért tisztelendő, hanem szerep miatt, amit megtestesít – és nem fontos, hogy maga a valós személyiség hasonlít-e ehhez a szerephez. Benne ölt testet az állam, és érdektelen, hogy ő maga 150 cm és dadog. Ebben a világképben a pap sem önmaga, hanem kis túlzással élve a megtestesült egyház maga – csak azért fontos, mert személye önmagán túlmutat. Hogy ő mint magánszemély milyen, lényegtelen, sőt magánszemélyként nem is létezik.

Eugen DREWEMANN *Klerikusok* (1992) című művében bemutatja, hogy a katolikus egyházban hogyan működik ez a szerepszemélyiség: amikor a tény, hogy valaki pap, felülír minden más sajátosságot, önálló személyisége megszűnik, illetve beleolvad a papi jellegbe. (Jellemző, hogy a könyvet még teológusként kaptam legkedvesebb, de agnosztikus barátomtól, aki féltett ettől a lelki úttól. Nem tudta, hogy az evangélikus egyház más struktúrája, a cölibátus hiánya stb. azért sokban enyhíti ennek a feloldásnak az igényét. Ennek ellenére sokat segített, hogy végigrágtam magam a könyvön, tudatossá tett.)

Drewermann (meglehet, túlzó vagy igazságtalan sarkossággal) mutatja be azt az utat, hogy miként kell valakinek állandóan elnyomnia személyiségének egyéb területeit, amelyek nem vállalhatók a papi személyiség előre kész kereteiben, és ez milyen meghasonlásokhoz vezet: álszentség, titkos második lét, kifelé kegyesség, befelé cinizmus, kiégés...

Ezzel a kettősséggel nekünk is szembe kell néznünk. Ráadásul mintha a bennünket körülvevő világ is ennek tudatában nézne ránk. Soha nem értettem, amikor egy lelkeszt azzal dicsérnek, hogy annyira emberi. Miért, mi más lehet? Én például huszonöt évvel régebb óta vagyok ember, mint lelkesz, jobban hozzászóltam. De maga ez a dicséretnek szánt mondat is azt jelzi, nem tartják természetesnek, hogy mi alapvetően vagyunk emberek, és csak erre építve lelkeszünk.

Szerintem nem kell megtanulni, hogyan kell olyan emberekhez szólni, akik nem ismerik az egyházi belső nyelvet. Nem megtanulni kell, egyszerűen csak nem elfelejteni, hogy mi is azok voltunk. Amiben ma élünk – teológia, lelkeszlét –, erre a hétköznapi részünkre épül fel. Nem az a baj, ha valaki nem tud megtanulni profán közegben megszólalni, hanem az, ha valaki teológushallgatói, lelkeszi ideje alatt elfelejtette.

Régóta hitvallásom: magam is csak azt értem, amit egy értelmes és türelmes gimistának el tudok magyarázni. Tudásomban nem szabad, hogy ugrások legyenek, az egyes elemeknek egymásra kell épülniük. Ugyanez igaz a hitéletre, ha intellektuális ugrásra kényszerítjük magunkat, akkor mi sem tudjuk, miről beszélünk. (Tudom, vannak pontok hitünkben, amit nem lehet csak úgy felépíteni a meglévőből, ugrani kell; de ez a hit lényegéhez kapcsolódik, bátran ki is lehet mondani, valamint ez nem azt jelenti, hogy más nyelven kell beszélünk.) Szívem szerint minden igehirdetőnek azt mondanám: saját tizennyolc éves önmagadnak prédikálj! Annak, akinek teljesen emberi kérdései, kéte-

lyei vannak (voltak), nem teológiaiak. Sőt továbbmegyek: amikor készül az igehirdetésre, Pál apostolban, Péterben vagy Hóseásban is keresd meg ezt a teológia előtti, kérdésekkel vívódó fiatal embert!

De hogy kerül ide Péter apostol? Két okból jutott eszembe személye. Egon Friedell a következő, kissé barokkos körmondatot írja a középkori pápákról: „Ha a pápák becsületesen igyekeztek volna – amennyiben csekély emberi erejükön múltott –, hogy nem is Krisztus, hanem csupán Péter képmásai legyenek, annak az egyszerű, félreértő, de egyszerűségében Istennel telített, értelmetlenségében áhítatosan megértésért küszködő, ingatagságában emberi jó öreg halász képmásai: egész Európa mai napig katolikus volna, és pedig hívő katolikus.” (FRIEDEL 1989, 169. o.)

Most nem a mondat naivitása, a középkori katolikus egyház elleni polémiája a fontos, hanem az, hogy Péterben a vonzót, a hitet adót éppen annak gyarlóságában találja meg. Péterről tudjuk, hogy nem tökéletes, nem a tanítványok prototípusa, mint ahogy egy király a királyságé, a középkori pap az egyházé, hanem személyiség. Közel sem biztos, hogy vonzó, de személyiség.

Elgondolkodtatott az a teológiai közhely is, hogy Jn 21,15–19-ben, amikor Jézus megkérdezi Pétert: „Szeretsz engem?“, az eredeti görög szöveg az ἀγαπᾷς szót használja, Péter azonban válaszában: „Szeretlek téged“, a φιλῶ kifejezést. Az ἀγαπᾷς az isteni, feltétlen szeretetet jelenti. Jézus kérdése a lehetetlenre kérdez rá: tudsz-e úgy szeretni, olyan határtalanul, ahogy az Isten? Mindez pár nappal Péter tagadása, gyáva megfutamodása után... Péternek nincs képe igent mondani, a maximum, ami tőle telik, a φιλῶ. Szeretlek, az emberi, baráti, földi szinten. Nincs ereje kimondani önmagára a teljességet. Mintha azt mondaná: tudod, hogy próbálkozom, de ami tőlem telik, az a teljességhez kevés... Ugyanez a válasza akkor is, amikor Jézus másodszor is nekiszegezi az isteni szeretet szavát, az ἀγαπᾷς kérdést. Péter ekkor is φιλῶ-val válaszol.

Harmadszorra azonban Jézus „taktikát vált“, és a φιλεῖς kérdést teszi föl neki: szeretsz-e amúgy ember módra? Péter erre már tud teljes igent mondani. És Jézus erre ugyanazt mondja, mint korábban: legeltesd juhaimat. Vagyis Jézus meglegszik a nem tökéletes válasszal, nem vár el Pétertől isteni tökéletességet – ezzel a Péterben lakozó jóval egyszerűbb, földhözragadtabb szeretettel küldi el a szolgálatra.

Nem várja el tőle a tökéletességet. Nem várja el, hogy a hit prototípusa, a szolgálat esszenciája legyen. Nem kínozza azzal, hogy személyiségét, annak gyöngességét elnyomja, megtestesült hitvallássá váljon. Kérdésem, hogy mi mennyire merünk önmagunk lenni, és mennyire próbálunk valami másnak, nálunk többnek a szimpla leképezésévé válni.

Mielőtt valaki félreértene: nem a divatos individualizmus, a személyiségkultusz szól belőlem. Ez ugyanis bámulja és dicsóítja az egyéniséget, a személyiséget. Én csak tudomásul veszem. Nem vagyok mindig oda érte, de látnom kell, hogy csak ezzel együtt létezem. Letagadni nem lehet, elnyomni életveszélyes. Ezt akarja Isten használni – nem egy teológiai absztrakciót, hanem azt, akik vagyunk.

* * *

Egy bekezdésben még hadd térjek vissza a másik kérdéshez: mi van akkor, ha olyan felkérést kapunk, amely messze van lelkesítő „komfortzónánktól“, idegen az egyházi lététől? Nos, szerintem ha a fentiekből indulunk ki, az talán segíti a döntést.

Először is: találok-e utat annak az elvárásnak a lényege és az én személyes életem között? Vagyis nekem van-e róla mondani- vagy legalább elmélkednivalóm? Mivel ennek a világnak a része vagyok én is meg az a kérdés is, amivel találkozom, meg lehet találni a kapcsolódási pontot, még akkor is, ha ez nem közvetlen találkozás. (Engem például nem érdekel a foci, így egy sportpálya felszentelésénél

bajban lennék. De érdekel a közösség, aminek én is részese vagyok; érdekel a játék, hiszen a szabadság és a szabályok találkozása; és érdekel az emberi test, ami ajándék és feladat egyszerre.) Ha ezt a szellemi utat végigjárjuk, könnyebben találjuk meg a teológiai válaszokat is a feltett kérdésre. Fontos, hogy ami megszólal, abban legyen benne az, ami bennünk, jelen lévő emberekben közös, de mutasson túl rajta, fölfelé, arra, akitől ezt a kérdést is kaptuk. (Persze nem vagyok naiv, nem biztos, hogy minden idegen felkérést át tudunk keretezni: egy pártpolitikai gyűlésen hiába szólnék emberileg-teológiaiilag egyszerűen, a kontextus felzabálná a mondanivalót.)

Felhasznált és ajánlott irodalom

- DREWERMANN, Eugen 1992. *Klerikusok. Egy eszmény lélekrajza*. Ford. Semsei Sándor. Ré Kiadó, Felsőörs.
- FRIEDEL, Egon 1989. *Az újkori kultúra története*. 1. köt. *Középkor, pestis, misztika*. Holnap Kiadó, Budapest.
- SZABÓ Lajos (szerk.) 2000. *Mérlegen a lelkesz*. Teológiai Irodalmi Egyesület. Budapest. (Gyülekezetpedagógiai Füzetek 2.)
- SZABÓ Lajos (szerk.) 2010. *A közösségépítő lelkesz. Gyakorlati teológiai kézikönyv lelkeszeknek és nem lelkeszeknek*. Luther Kiadó, Budapest.